

Evig eies kun det tapte.

«**Ruin Porn**»*: «Jeg hadde aldri forestilt meg at folk kunne være så destruktive», uttalte arkitekten Minoru Yamasaki etter at en hel bydel han hadde hatt ansvaret for å tegne, Pruitt-Igoe i St. Louis, Missouri, ble jevnet med jorden grunnet mislighold. Han døde – heldigvis, må man nesten kunne si – 15 år før et annet av hans byggverk, World Trade Center, møtte en lignende skjebne.

*Ruin Porn: En voyeuristisk subkultur som lar seg fascinere av forlatte palasser, sammenraste fabrikker og overgrodde fornøyesparker, sprunget ut av billedspredning på internett.

FREDRIK GIERTSEN
Litteraturviter og skribent

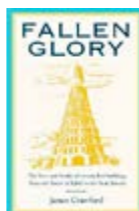
Modernismens død. Tanken bak Pruitt-Igoe, som ble påbegynt i midten av 1950-tallet i St. Louis i USA, var å snu en nedadgående befolkningsutvikling i området ved å tilby slumbeboere – i praksis afroamerikanere – rimelige boliger i moderne høyhus. Men man ønsket en blandet beboermasse, og for å kunne tiltrekke seg hvite middelklassefamilier, var det viktig å gjøre leilighetene så moderne og praktiske som mulig, i tillegg til at det ble lagt mye arbeid i utformingen av felles oppholdsarealer også innendørs.

Det skal sies at det på veien ble inngått en god del kompromisser, og fiaskoen ble da også spektakulær. Man nådde aldri full grad av innflytting, middelklassen uteble fullstendig, og fellesområdene ble raskt overtatt av kriminelle. Forfallet av selve bygningsmassen satte også inn umiddelbart. De 33 kompleksene – alle på over 11 etasjer – ble lagt i grus etter knappe 20 år, og siden de var typiske eksempler på modernistisk arkitektur, ble det snakket om hele denne retningens død. Konklusjonen var at overdreven funksjonalisme rett og slett ikke var forenlig med menneskets natur.

Noe av det mest fengslende med Pruitt-Igoe i ettertid er dokumentasjonen av selve rivningsprosessen, og i den eksperimentelle filmen «Koyaanisqatsi» (Godfrey Reggio, 1982) kan man i et klipp – som er tilgjengelig på YouTube – bivåne det hele sett fra helikoptre. Og her berører vi en annen side ved menneskesinnet, en voyeuristisk subkultur (kalt «ruin porn») som internett har hjulpet til å sementere, nemlig vår fascinasjon for forlatte palasser, sammenraste fabrikker og overgrodde fornøyesparker. Det er så visst ikke bare gamle ruiner som har tiltrekningskraft, vårt forhold til de nye er bare litt mer uavklart.

Arkeologiens barndom. I sin bok «Fallen Glory – the Lives and Deaths of the World's Greatest Lost Buildings» tar britiske James Crawford for seg 21 av verdens mest kjente ruiner fra tidens morgen frem til våre dager. Han skriver om bygningsenes liv og død, men også om deres ettermæle, om deres herskere, erobrere og utgravere.

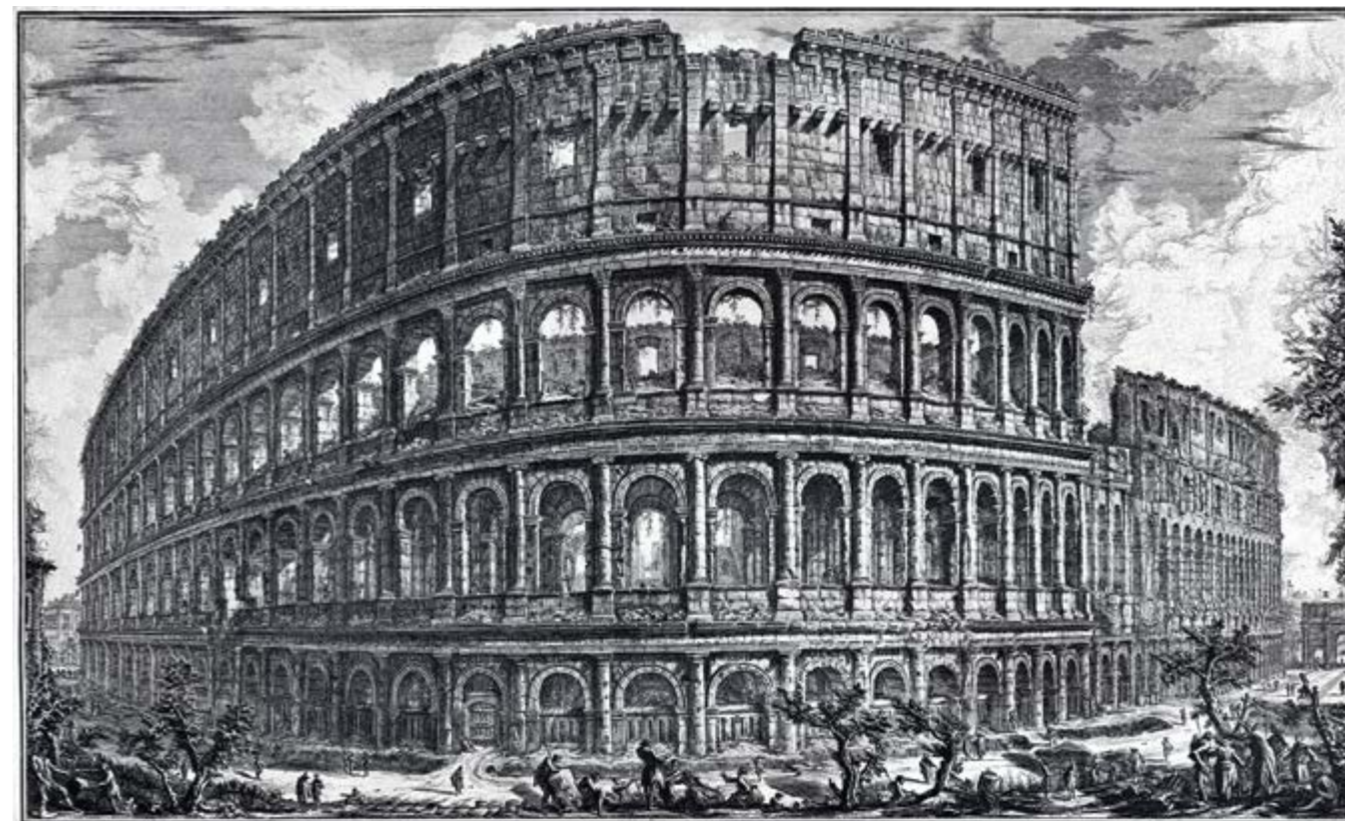
En av de første han tar for seg, lå i det som antageligvis er Europas eldste by, Knossos på Kreta, bebodd fra rundt 7000 til 1000 f.Kr. Byen ble ikke oppdaget før i 1878, da av en lokal handelsmann, men utgravningene startet ikke før alvor før den velstående engelskmannen Arthur Evans fikk kjøpt hele området. Hans arbeid avdekket det 130 meter lange Minospalasset, et funn som han knyttet til den kjente legenden om Minotauros, en skikkelse – halvt mann og halvt okse – som kong Minos holdt inne-sperret i en labyrint.

De 33 kompleksene – alle på over 11 etasjer – ble lagt i grus etter knappe 20 år, og siden de var typiske eksempler på modernistisk arkitektur, ble det snakket om hele denne retningens død. Konklusjonen var at overdreven funksjonalisme rett og slett ikke var forenlig med menneskets natur.

Rivningen av bydelen Pruitt-Igoe i St. Louis, Missouri foregikk fra 1972 til 1976.

I stadig endring Giovanni Battista Piranesi (1720-1778) er mest kjent for sine etsinger og stikk av imaginære fengsler, men hans verk er også viktige vitnesbyrd over hvor forlatte Romas ruiner så ut i hans levetid, som denne av Colosseum fra 1757. Han var også arkitekt og fikk oppført kirken Santa Maria del Priorato i Roma. Foto: WIKICOMMONS

Dette var i arkeologiens barndom, og Evans, som snart begynte å blande myte og virkelighet, endte opp med å gå seg vill i sine egne labyrinter. Samtidig var dette en tid for kulturell arroganse, og det ble tatt for gitt at britene visste best. Evans og hans kompanjonger av frilansere satte i gang med et restaureringsarbeid uten styring: betongmurer ble støpt, søyler reist og fresker overmalt etter eget forgodtbefinnende.

Som et resultat av dette ligner dagens Knossos på et forstyrrende møte mellom bronsealderen og Le Corbusier, den sveitsiske arkitekten som var en av grunnleggerne av modernismen, og mange av de mest kjente, nyoppussede freskene er mer påvirket av art deco – en stilretning som dominerte i Evans' samtid – enn av den klassiske kunsten.

Ruinenes verdi. Et enda mer eklatant eksempel på kreativt gjenbruk av murbrokker og myter er Forum Romanum. Roma var en millionby allerede i Antikken, men forsvant nesten helt fra kartet da det på 1300-tallet bare bodde drøyt 15 000 mennesker der. Symbolverdien var imidlertid intakt, og både Napoleon og Mussolini brukte ruinene som modeller eller kulisser.

Il Duce blandet villig modernisme og klassisisme for å oppnå maksimal effekt, og da Adolf Hitler kom på besøk i 1938, ble han mottatt på den nye togstasjonen Ostiense og deretter ført i åpen vogn opp motorveien langs de opplyste søylene mens fanene vaiet i vinden.

Men disse eldgamle byggverkene har ikke bare en sterk symbolverdi, de kan også by på svært verdifulle skatter. Ikonoklastene i Taliban og IS er blant de mest durkdrevne profitørene i dette globale marke-

Roma var en millionby allerede i Antikken, men forsvant nesten helt fra kartet da det på 1300-tallet bare bodde drøyt 15 000 mennesker der. Symbolverdien var imidlertid intakt, og både Napoleon og Mussolini brukte ruinene som modeller eller kulisser.

det, og parallelt med de svært synlige ødeleggelsene av Buddha-statuene i Afghanistan og det gamle handelsknutepunktet Palmyra, har disse terrororganisasjonene ivrig plukket med seg skatter for å finansiere sin virksomhet. En tilsvarende vandallisme fant sted med plyndringene av Nasjonal-museet i Bagdad under invasjonen av Irak i 2003.

I dag gir datateknologi mulighet for virtuell rekonstruksjon av ruiners opprinnelige form, og gjennom VR-turisme kan vi ta utslettede byggverk nærmere i øyesyn uten å forlate godstolen. Dette vil nødvendigvis føre til at noe av mystikken som omgir dem forsvinner, og kan hende også noe av tilbøyeligheten til å bevare fortidsminner slik vi finner dem.

På den annen side vil ruiner – slik Crawford viser – alltid være i forandring, påvirket av menneske og naturen.

Dette bidrar utvilsomt til at historien om dem holdes levende.

Kilde: James Crawford: «Fallen Glory – the Lives and Deaths of the World's Greatest Lost Buildings» (2015).

Teknologisk bistand Dette bildet fra Bamian i Afghanistan viser en av de tomme nisjene slik Taliban etterlot dem etter å ha sprengt to buddha-statuer i luften i 2001. De var begge fra 500-tallet, og målte henholdsvis 55 og 37 meter. Senere er de blitt gjenskapt virtuelt ved hjelp av lys fra 3D-prosjektorer.

Foto: AFP/NTB SCANPIX